

היום נלמד בעזרת ה':

ביצה דף ה

(המשך מדף קודם)

אתמר שני ימים טובים של ר"ה: שני ימי ר"ה נחשבים לקדושה אחת ארוכה (ולא כמו שני ימים טובים של גלויות שאחד קודש ואחד חול - לדעת רב לעיל).

בראשונה היו מקבלים **עדות החודש:** בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה היו ממתנינים לעדים שיבואו להעיד שראו את חידוש הלבנה - כל יום ל' של חודש אלול. ולכן כבר מליל ל' היו אסורים במלאכה, מספק שמא יבואו עדים למחר. ואם היו באים העדים רגע לפני הלילה, היו מקדשים את יום ל' אלול ליום א' של חודש תשרי הלא הוא ר"ה. ואם לא היו באים עדים היה חודש אלול מעובר (-שלושים יום) ולמחר היה ר"ה.

פעם אחת הגיעו העדים אחרי הקרבת קרבן תמיד של בין הערביים. הלוויים שהיו סבורים שכבר לא יבואו יותר עדים - שוררו על הקרבן שיר של יום חול. ולאחר שבאו העדים נמצא שנתקלקלו הלוויים בשיר שהיה אמור להיות שיר של ר"ה (ולגבי תמיד של שחר עיין רש"י). כשראו זאת חכמים תקנו שאין מקבלים עדים לאחר הקרבת תמיד של בין הערביים, ואם יבואו עדים לא יקבלו את דבריהם אלא למחר יתקדש ר"ה. אמנם את אותו היום ממשיכים לנהוג בקדושה לגבי איסור מלאכה.

נמצא שבני חו"ל הרחוקים צריכים תמיד לנהוג קדושה בשני ימים של ר"ה, מספק שמא יבואו עדים מהמנחה ולמעלה וינהגו בשני הימים קדושה ודאית. (כלומר אין כאן ספק שאחד הימים חול ודאי, כי יתכן ששני הימים קודש ודאי). ולכן ביצה שנולדה ביום הראשון אסורה ביום השני, שלא כמו בשני ימים טובים של גלויות שאם נולדה בראשון מותרת בשני (ממה נפשך: אם הראשון קודש השני חול, ואם השני קודש הראשון היה חול).

(המשך בדף הבא ↓)

מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך: כשחרב בית המקדש תיקן רבי יוחנן בן זכאי לחזור ולקבל עדים עד הלילה. נמצא שבארץ ישראל תמיד יש רק יום אחד של ר"ה, ואם כן בחו"ל שני ימים הם רק מספק, לפי זה ביצה שנולדה בראשון מותרת בשני.

והא רב ושמואל: אין קושיא מדברי רבי יוחנן בן זכאי במשנה. מכיון שרבי יוחנן בן זכאי שינה את התקנה רק בארץ ישראל, אבל בחו"ל שבכל מקרה עושים שני ימים טובים - נשארה התקנה הראשונה, שהרי לא פסקו מלנהוג בה לעולם.

אף מתקנת ריב"ז ואילך ביצה אסורה: מכיון שישנו דין שכל דבר שנתקן במנין בית דין - צריך מנין של בית דין אחר כנגדו בשביל להתיר אותו. ואמנם ריב"ז ביטל את התקנה שאין מקבלים עדים מהמנחה - על ידי בית דין, אבל את דין הביצה הוא לא ביטל. וממילא הביצה שנולדה ביום הראשון נשארה אסורה ביום השני.

הגמרא נכנסת להוכיח את הדין שכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו - עד אמצע עמוד ב' ('א"ל אביי'):

דכתיב לך אמור להם: הגמרא מביאה תחילה את המקורות (שני מקורות מפסוקים, ומקור ממשנה) ולאחר מכן מבארת אותם.

ותנן כרם רבעי היה עולה לירושלים: מהתורה צריך לאכול את התוצרת של השנה הרביעית ('רבעי') בירושלים, או לפדות אותם על מעות ולעלות ולקנות בהם מאכלים ולאכול אותם בירושלים. חכמים תקנו שכל מי שגר במרחק מהלך יום אחד מירושלים, צריך דוקא לעלות ולאכול את הפירות בירושלים ולא לפדות אותם על מעות. טעם הדבר בשביל לעטר את שווקי ירושלים בפירות (ירושלים תהיה מוצפת בפירות רבעי שיחלקו העולים לירושלים, ובכך תהיה הוזלת מחירים בשווקים - תוס' ר"פ).

לאחר חורבן בית המקדש ביטל רבי יוחנן את התקנה, מפני שכבר לא היה טעם לעטר את שווקיה שחרבו.

לרבי אליעזר שחי לאחר החורבן היה כרם רבעי, אך היתה לו טירחה מרובה להעלות את פירותיו לירושלים. הוא לא יכל לפדות את הפירות על מעות בגלל שלא ידע שביטל ריב"ז את התקנה, ולכן רצה להפקיר את הפירות לעניים שהם יעלו ויאכלו אותם בירושלים. תלמידיו ששמעו זאת אמרו לו שכבר נמנו חבריו הלא הם ריב"ז ובית דינו ובטלו את התקנה. מכאן אנו לומדים שאפילו שבטל טעם התקנה - שהרי היה זאת לאחר החורבן - בכל אופן צריך מנין אחר להתיר את מה שתיקנו המנין הראשון.

(המשך בדף הבא ↓)

מאי ואומר וכו': הקב"ה אסר על בני ישראל לגשת אל אשה במשך שלושת הימים שלפני מתן תורה, וממילא ברור שלאחר השלושת ימים הם מותרים לחזור לנשותיהם, ומכך שבכל זאת הקב"ה אמר למשה לאחר מתן תורה "לָךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאִהְלִיכֶם" (= תאמר לבני ישראל שהם מותרים לחזור לנשותיהם) מוכח שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, וכיון שהקב"ה אסר להם לגשת לאשה, הרי שהקב"ה צריך להתיר להם זאת בפירוש.

וכי תימא למצוות עונה וכו': ואם תאמר שהפסוק הנ"ל לא בא לומר שהם מותרים לחזור לנשותיהם, אלא שעליהם לקיים מצוות עונה, לכך נאמר "בַּמִּשְׁפָּחָה הַיְבֵלָה הַמָּה יַעֲלוּ בְהָר" (= לאחר שתשמעו תקיעה ארוכה יהיה מותר לכולם לעלות להר סיני, שאז הסתלקה השכינה) שלכאורה הוא מיותר, שהרי כבר נאמר "גַּם הַצֵּאן וְהַבָּקָר אֵל יִרְעוּ: אֶל מוֹל הַקָּר הַהוּא" דהיינו כשהוא בקדושתו, אבל לאחר סילוק שכינה מותר לעלות, אלא שהפסוק "בַּמִּשְׁפָּחָה הַיְבֵלָה..." מלמדנו שכל דבר שנאסר במנין צריך מנין אחר להתירו, וכיון שהקב"ה אסר להם לעלות להר, הרי שהקב"ה צריך להתיר להם זאת בפירוש.

א"ל אביי אטו ביצה וכו': הביצה לא נאסרה במנין הראשון במפורש וממילא אינה צריכה התר במנין השני. כלומר כל איסורה נבע כתוצאה מהתקנה שלא מקבלים עדים מהמנחה, וכשבטלה התקנה בטל גם איסורה.

רב אדא ורב שלמן שניהם באו ממקום הנקרא 'בי כלוחית', אמרו: אף לאחר תקנת ר"י בן זכאי (= שמקבלים עדות החודש כל יום ל") ביצה אסורה כמו שהיתה לפני התקנה, לפי שמהרה יבנה בית המקדש ותחזור התקנה שמקבלים עדות רק עד המנחה, ויאמרו הרי בשנה שעברה אכלנו ביצה ביום השני של ראש השנה אף אם היא נולדה ביום הראשון, וא"כ גם השנה נאכל. והם לא ידעו שבשנה שעברה שלא היה בית מקדש שני ימי ר"ה היו שני קדושות, והשנה שבית המקדש נבנה הם קדושה אחת והביצה אסורה.

עדות מסורה לבית דין, ואין חשש שיטעו. אבל ביצה מסורה לכל, ולא כולם באים לשאול מה הדין אלא סומכים על מנהגם שנהגו בכל השנים.

רבא אמר: אף לאחר תקנת ר"י בן זכאי (= שמקבלים עדות החודש כל יום ל") ביצה אסורה כמו שהיתה לפני התקנה, שרבי יוחנן בן זכאי מודה שאף לאחר תקנתו אם באו עדים מן המנחה ולמעלה הרי שנוהגים את שני ימי ר"ה קודש, לפי שתקנתו לקבל עדות החודש כל היום באה רק לעניין קביעת המועדות (= שאם באו עדים לאחר המנחה ל" אלול נהפך לא' תשרי), אבל התקנה שנוהגים שני ימי ר"ה כשבאו עדים לאחר המנחה לא התבטלה, ולכן ביצה שנולדה בראשון אסורה בשני, ששני הימים הם קדושה אחת.